

Klasjwõitlus

III aastakäik

November-detsember 1921

Nr 11-12 (35-36)

Fr. K. Vantseweldi rin.
Eesti NSV Kirjandus-
muuseumi kirjandus-
osakond

ENSV
Raamatukogu

PE 1474

Kommunistline rühm Eesti riigikogus

1921. aasta algul

1) Raudsepp, Paul (sekretär, „kadus“ wabariigi wangimajasse ära, nagu sisemõrtsukas riigikogus ametlikult seletas). 2) Reinberg, Jüri (astus tagasi). 3) Santa, Jaan. 4) Soans, Juhan. 5) Allikso, Juhanes. (siis esimees). 6) Wanja, Juhanes (praegune esimees). 7) Truumann, Jaan (pärasine sekretär, wangisi. 8) Preis-mann, Elfriide (kirjutaja, wangis).

N. A. Nekrassow

100-aastase sünnipäewa puhul

Oktoobrirevolutsiooni 4. aastapäevaks

Mida kaugemale sellest suurest päevast läheme, seda selgemaks lähed meile Venemaa proletaarilise revolutsiooni tähtsus, seda sügavamale tungime meie ühiseks koguks kokkuvõetud tööd tegeflikkudesse õpetustesse.

Sühidalt ja kaugeltgi mitte täielikult ja selgelt võiks seda tähtsust, neid eluõpetusi järgniselt kujutada.

Revolutsiooni otsekohene ja ligem ülesanne Venemaal oli kodanlik demokraatlik ülesanne: kestaja jäänused kaotada, nad lõpulikult kõrvaldada, Venemaa sellest metslusest, sellest äbistavast illest puhastada, mis igasugusele kultuurile, igasugusele edule kõige suuremaks takistajaks oli.

Ja meil on õigus uhke olla selle peale et meie selle puhastuse, mõjuvõimuse mõttes laiade rahvaaljade peale, märksa otustavamalt, märksa kiiremalt, julgemalt, parema tagajärjega, avaramalt ja sügavamalt oleme läbi viinud, kui juba suur Prantsuse revolutsioon 125 aasta eest tegi.

Milisti anarhistid kui ka väikekodanlikud demokraadid — see on vähemlased ja sotsialistid-revolutsioonärid, kes Venemaal juba rahvusvahelise ühiskondliku algkõrgu ehitavad — on kodanlik-demokraatlike ja sotsialistlike (see on — proletaarilise) revolutsiooni vahetorra küsimuses uskumata palju kõiksugust segapudru lõneleud ja teevad juba tänapäevani. Viimane neli aastat on täielikult kinnitanud, et meie arusaamine marxismusest selles punktis, meie endiste revolutsioonide indamine õige oli. Enam kui ükski teine oleme meie kodanlik-demokraatlike revolutsiooni lõpu läbi viinud. Selge teadmisega, kindlalt ja julgelt sammume meie edasi, sotsialistlike revolutsiooni poole, teades et seda mitte mõni jina müür kodanlik-demokraatlikest revolutsioonist ei lahuta, teades et meie võitlus otustab kui kaugel meie viimaks edasi tungida jõuame, misugust osa oma võidust kindlustada jaksame. Tulevik näitab seda.

Uga juba nüüd näeme et ühiskonna sotsialistlike ümberloomise alal — purustatud, lagunenud ja mahajäänud maa kohta — määratu palju tööd ära on tehtud.

Revolutsiooni kodanlik-demokraatline sisu tähendab: maa ühiskondlike vahetõrjade (riigikorra, asutuste) puhastamist kestaja jäänustest, pärispõlvest, feodalismusest.

Misugused tähtsamad nähtused ja jäänused olid pärispõlvest Venemaal 1917. aastal veel järele jäänud? Minuvalitsus, seisused, maa eramaandus ja maa tarvitamisewiis, naisterahwa seiskord, ust, rahwaste surumine. Võtame ükskõik misuguse neist „Augia-tallidest“ — tähendame mõõdamimes et üksigi kaugemale arenenud riikidest oma kodanlik-demokraatlikes revolutsioonides 125, 250 ja rohkem aastate eest (Inglismaal 1649) neid põhjalikult ei ole puhastanud — võtame ükskõik misuguse neist „Augia-tallidest“, siis näeme et meie nad täieste puhtaks oleme teinud. Ainult 10 nädalaga, 7. novembrist kuni asutawa-kogu laialiajamiseni (5. jaan. 1918), oleme sel alal tuhat korda rohkem korda saatanud kui kodanliked demokraadid ja liberaalid (kabetid) ja väikekodanliked demokraadid (vähemlased ja sotsialistid-revolutsioonärid) oma 8-kuu lise valitsuse wälkel.

Need atgpiisid, need lobisejad, need enesejumaladajad nartsisid ja Hamletikesed wehkleksid papist mõdegaga ja — ei äwitunud ainuvalitsustgi ära! Meie pühiksime kogu selle ainuvalitsuse sapa wälja nagu seda ükski teine kunagi enam ei ole teinud. Seisustetorra aastafadade wanusel oones ei ole meie kiwi kiwi peale jätanud. Kõige kaugemale edenenud maad, nagu Inglismaa, Prantsusmaa, Saksamaa, ei ole siamaani veel seisuslike korra jäänusid ära koristanud! Seisuslike korra sügawad juured — nimelt feodalismuse ja pärispõlwe jäänused maaomanduse alal — oleme täielikult kõrvaldanud. „Selle üle võib

ju waielda" (wähjamaal on küllalt suuremahi, kadettisi, vähemahi, sotsialistisirewolutsioonäärtsi, kes selle üle wõiwad pead murda), mis suure oktoobrirewolutsiooni maamendusest "wiimaks" wälja tuleb. Meie sellega niid aega ei raiska, sest meie uskustame need waidlused ja kõik nendest tekiwad waidlusüsimused wõitlussega ära. Seda tõestas aga ei saa maha jalata et wälkewodanilised demokraadid kahessa kumb otja maamannikudoga, kes pärispõlwe traditsioonini kõrgeks pidasid, kolkuleppeid sobitasid, meie aga need maamannid kõigi nende traditsioonidega mõne nädala jooksul Wenemaal pinnalt pühksime.

Wõtame usu, wõi naisterahwa õiguse ta seisukorra, wõi mitte-Wene rahwuste rõhumise ja õigustepuuduse. Kõik need on kodanlik-demokraatlike rewolutsiooni küsimused. Wälkewodanilise demokraatia õigused kõlapead lobisesid sellest kahessa kumb otja; mitte ainult si edenevad riik terwes ilmas ei ole neid küsimusi kodanlik-demokraatlike seisusis lõpuni ära uskustanud. Meil on nad seadusandlises teel lõpuni lahendatud. Meie wõitlemise ja wõitleme tõeliseft usu wastu. Meie andsime kõigile mitte-Wene rahwustele nende oma wabariigid ja autonoomsed maamad. Niisugust alatur ja abistawat nähtust, nagu naisterahwadõiguste puudus wõi kuseidus, seda sefaja ja pärispõlwe meeltpõritatawat jäämist, mis kajuahne kodanlus ja niirimõistusline ning arastirmitatud wälkewodanlus üle terve ilma kõigil maadel, ilma eandita, uneste maksma on pannud — seda Wenemaal siin ei ole.

Kõik see on kodanlik-demokraatlike rewolutsiooni siu. Selle rewolutsiooni (wõi nende rewolutsioonide — kui selle üheloornulise liikumise üksikuteft arudeft üksikul mail kõnelda) selle edenemud juhud lubasid 150 ja 250 aasta eest rahwastele, inimesefugu sefaja eesõigustest, naisterahwa õiguse ta seisukorraft, ühe wõi teise usu riiklistest eesõigustest (wõi usu ideeft, usuft üleilbse), ühe ja teise rahwuse rõhumisest wabastada. Seda nad lubasid, aga ei täitnud. Nad ei wõinud seda täita, sest „aufartus püha eraomanduse ees" takistas neid. Meie proletaarline rewolutsioon ei tunnud seda

neetud „aufartust" selle kolm korda neetud sefajalisse korra ja selle püha „eraomanduse" ees.

Et aga Wenemaal rahwastele kodanlik-demokraatlike rewolutsioonide wõitust ühelnustada, pidime kaugeemale edasi tungima, ja tungisimegi. Meie lahendasime kodanlik-demokraatlike rewolutsiooni küsimused niitelda „muuseas", mõõdamines, nagu meie peatõõ, pärise proletaarlik-rewolutsioonilise sotsialistilise tõõ „kõrwalfaadusena". Meie ütlesime alati: uuendused on rewolutsioonilise klassiwõitluse kõrwaline saadus. Kodanlik-demokraatlike uuendused on — seda ütlesime meie ja tõendasime tegeklult — proletaarlike, see on sotsialistilise rewolutsiooni kõrwaline saadus. Täpandame mõõdamines et kõik need Keutskõõ, Silferdingid, Martowid, Sfernowid, Silkwitid, Longuet'õ (Longeed) Maednawid, Turatid ja teised 2¹/₂-marxismuse kangelased selle tauniliseft waastastikustest wahelkorraft kodanlik-demokraatlike ja proletaarlik-sotsialistilise rewolutsiooni wahel oru ei saa. Esmine kaswab teisesse. Teine lahendab mõõdamines esimise küsimused. Teine ühelnustab esimise tõõ. Wõitlus, ja ainult wõitlus, uskustab, kui laugele teisel korda läheb esimiseft kõrgemate jõnda.

Nõukogude walitsuse kord on otse kõige kõgakatsutawam tõendus ja näitus, kuidas üks rewolutsioon teisesse kaswab. Praegune kord on kõrgem demokraatia aste tõõlistele ja talupoegadele. Seltsamal ajal tähendab see aga ka lahknemist kodanlikeft demokraatismuseft ja ilseilmes ajaloes uue demokraatia kuuju tekkimist, nimelt proletaarlik demokraatia wõi proletariaadidiktatuura.

Kuhjata surewa kodanluse ja lonkawa wälkewodanilise demokraatia koerad ja siad meile kaela sajatusti, sõimu, teutust, nurjaminekute ja wigade päraft, mis meie nõukogudekorra ehitusel nähtawale tulewad. Meie ei unusta silmapilguksigi et meie tõepoolest palju nurjaminekuid oleme kannatanud, palju wigasid teinud. Kuidas wõitksi niisugust uut, terve ilma ajaloo kohta uut asja, nagu enne olemata kuuulise rüigikorra loomist, ilma nurjaminekuteta ja wigadeta täide wiia! Wäärduwata wõitleme edasi, et parandada oma efsimamused ja wigasid, et

täiendada nõukogude põhimõtete kaugelegi veel mitte täielikku tarvitamist elus. Meil aga on õigus uhke olla, ja meie oleme uhked selle peale, et meie õnn osaks sai nõukoguriigi ülesehitamist ja teega uut ajajärku maailma ajaloos, ühe uue klassi valitsemise ajajärku a l a t a l, kus see kõigil kapitalististel maadel allarõhutatud klass igalpool meele elule, võidule kodanluse üle, inimsoo wabastamisele kapitali-likkest ja imperialistlikkest sõdadest saanub.

Imperialistlike sõdade küsimus, terwe ilma walitsewa rahakapitali rahwuswahelise poliitika küsimus, mis paratamata uuele imperialistlikele sõdadele wiib, paratamatalt pihutäie „ebenemud maade“ rahwuslike orjastamise, rõwimise, kätkestamise tõõd nõrkade, mahajäänud, wäikeste rahwuste kallal kuulmata terawuseni ajab, see küsimus on 1914. aastast saadil üle terve ilma kõigil maadel pealküsimuseks saanud. See on küsimus, mis miljonite inimeste elu ja surma üle otsuse armab. See on küsimus, mis otsustab, kas ligemas imperialistlikes sõjas, mida kodanlus meie filmade all ette walmistab, mis meie filmade all kapitalismusest wälja koswab, 20 miljonit inimest piab tapetama (10 miljoni asemel, mis tapeti 1914—1918. a. sõjas ja seda täiendawates „wäikestes“ sõdades, mis siamaani veel ei ole lõppenud) ja kas selles tulewases paratamata sõjas (paratamata sel juhtumisel, kui kapitalism alale jääb) 60 miljonit inimest piab sandiks tehtama — 30 miljoni asemal, mis 1914—1918. a. sõda sandiks tegi. Ja selles seisukorras awas meie oktoobrirewolutsioon uue ajajärgu maailma ajaloos.

Kodanluse kojateenrid — sotsialistid-rewolutsioonäärid ja wähemlased, kogu wäikekodanline, nimepibi „sotsialistline“ demokraatia irwitas pilgates „imperialistlike sõja kodusõjaks muutmise“ juhtsõna üle. See juhtsõna on aga kui ainute tõde seisima jäänud, kui wastameelne, jäme, alasti, kohutaw tõde, kuid siiski tõde keel rahwuslike allustuse ja rahufolkfutamise kõige peenemalt wäljamõeldud pettuse pimedust. See pettus on awalikuks tehtud. Bresti rahu on paljastatud. Iga päew paljastab ikka armutumalt teise, veel pahema

kui Bresti — nimelt Versailles — rahu tähendust ja tagajärgi. Ja ikka selgemalt, ikka arusaadawamalt, ikka wäär-dumataalt seisab miljonite ja miljonite inimeste ees, kes möõdalainud eilfe ja tulewa omse sõja põhjuste üle järele mõtlewad, see imus tõde: imperialistlikest sõjast ja ta siinmitajast imperialistlikest ilmaist, sellest põrgust ei ole muud teed pääsemiseks kui enamline wõitlus ja enamline rewolutsioon.

Loopigu kodanlus ja rahufolkfutajad, kindrakid ja wäikekodanlased, kapitalistid ja all igapäewsus, kõik üllituid kristlased ja kõik 2. ja 2½-internatsionaali rüütlid seda rewolutsiooni meelest pilke ja sõimuga; mingisugused õeluse-, laianu- ja walejõed ei jassa tunestada seda maailmaajaloolist tõeasja, et aastasadade ja tuhandete keskel orjad esimist korda orjaperemeeste sõjale awaliku juhtiiide kallutamisega wastasid: muudame selle orjapidajate sõja, mida nad saagijaganise pärast piawad, kõigist rahwustest orjade sõjaks kõigist rahwustest orjaperemeeste wasta!

Esimist korda aastasadade ja tuhandete wältusel muutus juhtiiide segasest ja nõrgast ootusest arusaadawaks ja selgeks poliitikaliseks programmiks, miljonite rõhutute tõeliseks wõitluseks proletariaadi juhatusel all, proletariaadi wõiduks, esimiseks wõiduks sõdade kautamise teel, kõigi maade tõõliste liidu wõiduks kõigi maade kodanluse liidu üle, selle kodanluse üle, kes rahu teeb ja sõda piab kapitaliorjade arwel, palgatõõliste, taluawahwa, tõõliste ksilul.

See esimine wõit ei ole veel mitte lõpulik wõit, ja meie oktoobrirewolutsioon sai ta ennenagemata foormate ja rasuste, kuulmata piinade, terwe rüa effisannude ja wigade teel. Kuidas jaksaksigi üllit mahajäänud rahwas maailma kõigewägewamate ja edenemumate maade imperialistlike sõdast ilma nurjaminekuteta ja effitusteta wõita! Meie ei kardata oma wigasid tunnustada, me arutame neid kainelt, et neid parandama õppida. Tõsi aga jääb tõeks: esimist korda sadade ja tuhandete aastate wältel saab tõutus — orjaperemeeste sõjale orjade rewolutsiooniga kõikide ja igasususte orjapidajate wasta „was-

tata" — lõpuni täide saadetud, kõigi raskuste peale vaatamata.

Meie algamine seda tööd. Millal, kui pika ajaga, kus maal proletaarlaste ta lõpule viivad, ei ole olulise tähtsusega küsimus. Oluliselt tähtis on et jää on murdunud, et tee wabaks on tehtud, rada kätte näidatud.

Mängige edasi wariseeri, teie kõigi maade kapitalistid, „katske isamaad": Jaapani isamaad Ameerika isamaa eest, Ameerika oma Jaapani, Prantsuse isamaad Inglise oma eest jne. Kirjutage aga edasi „Baaseli manifesti" imperialistlike sõja wasta wõitlemise abinõude üle (1912. a. „Baaseli manifesti" eeskujul), teie 2. ja 2½-internationaali rüütlid ja kõik maailma rahukõltsutajad wäikekandlased ja waimuastwad murgatargad! Esimene enamline rewolutsioon on esimise sada miljonit inimest ilma imperialistlike ilma küüsi küsunud. Järealtulewad rewolutsioonid küsuwad nende sõdade, selle ilma käest terve inimesejoo lahti.

Meie wiimane ja kõige tähtsam, kõige raskem ja kõige kaugemale mahajäänud ülesanne on majandusline ülesehitus, majandusline alus uuele sotsialistlikele oonele — purustatud feudaalse ja poolpurustatud kapitalistlike oone asemel. Selle kõige tähtsama ja kõige raskema töö juures on meil kõige enam nurjaminekuid olnud, oleme kõige rohkem wigastid teinud. Kuidas jaksakimegi seda terwele ilmale uut tööd ilma effisammude ja wigadeta alata! Aga alanud teda oleme. Ja töötame ta kallal edasi. Just nüüd parandame oma „uue majanduspoliitika" terwet rida tehtud wigasti; meie õpime, kuidas niisugusel maal, kus wäikemaapidajad enamuses, sotsialismuse oonet ilma wigadeta üles ehitada.

Waimustujelaine arjale tõeses — peale selle kui esiteks rahwa üleüldispoliitikalise, selle järel sõjalise waimustuse olime elule kutsunud, rehkendamine sellega et otsekõhe selle waimustusega ka niisama suured — kui poliitikalised ja sõjalised — majanduslised ülesanded täide jõuame wiia. Meie arwamine wõi, digem ehk oleks ütelda — tähtsime, ilma tarwiliku järellaalumisetä proletaarlike riigi otsekõhete käskudega wäikemaapidajate riigis riiklist walmis-

tamist ja saaduste kommunistlikult jautamisel wiisi maksma panna. Elu näitas meile meie effisammusi. On tarwis terwe rida wahetõrki — riikline kapitalism ja sotsialism — et paljude aastate tööga kommunistlikele jõudmist ette walmistada. Mitte otsekõhe waimustusega, waid suures rewolutsioonis sündinud waimustuse abil, isiklike uuitundmise abil, majanduslike arwepidamise ja etteehkendamise abil ehitage esiti kindel kind, mis wäikemaapidajate maal riiklikelt kapitalismusest sotsialismusele wiib; muudu ei jõua teie kommunistmusele, muudu ei saa teie miljonid ja miljonid inimesi kommunistmusele juhtida.

Nii ütles meile elu. Seda ütles meile rewolutsiooni asjalik arenemisekäik.

Ja meie, kes selle kolme-nelja aastaga järskudel pööretel (kui neid tarwis oli teha) mõndagi olime õppinud, alustime oolega, tähelepanekult, kannatlikult — kuigi mitte ifta weel küllalt oolega, küllalt tähelepanekult, küllalt kannatlikult — uut pööret, „uut majanduspoliitikat" uurima. Proletaarline riik piab ettewaatlikuks, oolitsiks, ofawaiks „omaniüks", tulewaseks „s u u r k a u p m e h e l s" saama, muudu ei saa ta wäikemaapidajate riiki majanduslisset kõrgele tõsta, teist teed kommunistmusele jõudmisele praegu käesolewates tingimistes kapitalistlike (sedakorda weel kapitalistlike) läänemaa kõrwal ei ole. Suurkaupmees — see paisab niisugune majandusline kuu olewat, mis kommunistmusest niisama kaugel on kui taewas maast. Aga ometi on just see üks neist wastaoludest, mis elus wäikemaapidajate majanduslisset ettewõtteist riiklike kapitalismuse kaudu kommunistmusele wiib. Iffiline uuitunne tõstab walmistust. Kõigepealt aga on meil waja walmistust tõsta, maksu mis maistab. Suurkaubandus ühendab majanduslisset miljonid wäikemaapidajad, uuitab neid, siub neid, wiib nad järgmisele astmele: mitmesugustele ühendustele, ühinemisele walmistamises enefes. Oma majanduspoliitika tarwiliku ümberehitamisega oleme juba alanud. Juba on meil sel alal mõned, kuigi weel wäikesed, ofalsised, aga küsige wastawaidlemata tagajärjed. Meie lõpetame selle uue teaduse alal juba ettewalmistuseklassi. Kindlalt ja wifalt

uurides, iga sammu tegelikult eluga kontollides, ilma et kardaksime seda, mis rord juba alatud, mitmel korral uueste ümber töötada, oma wigasid peale seda kui nende tähenduste üle tähelepanelikult oleme järele mõelnud, parandada, — astume järgmistesse klassidesse. Meie teeme terve „kursuse“ läbi, olgugi et

üleilmise majanduse ja üleilmise poliitika tingimised ta pikemaiks wenitawad ja raskemaiks teewad kui meie seda soowime. Aga maksu mis maksab, olgu wahejärelduste piinad, wiletsus, nälg, lagunemine kui raske tahes — meie ei lasse julgust kaduda, ja wiime oma töö wõidurikkale lõpule.

N. Secuin.

4. aastapäewa puhul

Wõimata oleks lühikeses ajakirjaartiklis enam-wähengi täielikku ülewaadet anda oktoobrirewolutsiooni tagajärgedest, mille ulatus — innatagu neid kuidas tahes — wastuwaidlemata määratu on. Teisels on see rord, mis oktoobrirewolutsioon endise asemel tõi, wõi, õigem oleks ütelda: see arenemisekäik, sest mingist kindlaksujunenud korrast ei wõi öieti weel juttugi olla, — see arenemisekäik on nii kiireste muutuw, et teda üleüldse raske on pildistada. Üksikud teadmised mitmesugustelt aladelt, mis alamal awaldame, on seega ainult nagu üksikasjaliks „ilusufeks“ s. Leentini põhimõttelise seisukohale, mis ülemalpool ta artiklis ette toodud.

Algame mõne teadmega selle kohta, mis töörahwas ja talupojad oktoobrirewolutsioonis wõitnud, kusjuures otsekohe ette tähendada tuleb, et oktoobripöördele järgnewat kodu- ja klassisõda filmas pidades, mis aastaid otta möllas ja ennegi juba kurnatud maa majanduslikelt äärmisesse wiletsusesse ajas, juttu ei saa olla sedawõrd nende sihtide seisukorra otsekoheest paranemisest kui muudatustest üleüldistes majanduslikes wahe-

fordades, mille alal teustataw on nende sihtide majandusline wabanemine ja — jõudu mööda — seisukorra paranemine ülesehitamise korras.

Tööstuse alal

Oktoobripöörde tõi töölilistele tööstuse alal kaks suurt ülesannet: esiteks wõtta oma kätte kodanluselt saadud parandus — wabrikud, tehased, töökojad, mille omanikud klassisõda minema oli kihutanud; teisels, päästa sellest „lagunewast laewast“ mis weel päästa oli — wõidelda lagunemise wastu ühel ja kiritatliise tõrkumise (sabotaaschi) wastu teisel käel.

Nende ülesannete täitmise esimine pool seisib tööstuseettewõtete nationaliseerimises, mis oktoobripöörde järele algas ja alles 1920. a. lõpule jõudis; teises osas tuli luua uus riikline korraldus nationaliseeritud ettewõtete walitsemiseks ja töö edasitegemiseks. See oli määratu töö, ja ta täitmine seda raskem et kogu aeg seesja väljaspool sõda möllas, mis kõik jõu, kõik tähelepaneku oma peale tõmbas. Misjulgusel määrat korda läks nationaliseerimist läbi wiia, näitawad järgmised arwud:

Tööstusearu	Arwuarw	Tööliliste arw	Sellest national. ettewõteteid: arw	%
Riwi-, sawi- jne tööstus	998	187 487	445	44,5
Metallitööstus	1155	243 547	582	50,4
Puutööstus	242	9 984	157	64,9
Keemiatööstus	261	43 735	244	93,5
Loidu- ja maitseainetetööstus	2639	161 554	1946	73,7
Loomasaadustetööstus	421	43 322	228	54,1
Riutööstus	847	454 639	629	74,2
Paberi- ja trükitööstus	146	32 684	146	100,0
Raewanduse- ja sulat.-tööst.	133	91 963	127	95,5
Mitmesugust	66	6 600	43	65,1
Kokku	6908	1277515	4547	65,7

Siia juure tuleb tähendada, et miidugi mitte kaugeltgi kõiki natsionaliseeritud ettevõtteid tegevusesse ei saadud panna, ja selles mõttes tööstuse alal tagurpidi minek edasi kestis, millele vast alles 1921. a. mõnes arus on jõutud piiri panna. Ühiskondliselt on tööstusklass tööstuseperemeheks tõusnud, aga uut elu talle fiske puhuda see peremees ehitaja veel ei ole jaksanud, ja see ongi teda sundinud ettevõtteid eraettevõtjatele r e n d i l e andma.

Põllumajanduses

Põllumajanduse alal sündis o m a n d u s l i n e pööre ruttu ja põhjalikult. Kõik suurmaomandus läks lihtsese ajaga talurahwa kätte. Enne oktoobripööret oli talurahwa käes 76,3%, mõisnikkude ja riigi käes 23,7% maad. Wilmast läks revolutsioonis 85,9% talupoegade kätte, 2,2% põllupidamise ühifusiele (kolektiividele) ja 11,9% jäi rüümitajate alla, mille iseloom aga nüüd, endisega võrreldes, täiesti oli muutunud.

Peale selle pööre lõppu oli 32 Wenemaa kubermangus: talurahwa käes 96,8% kogu põllupinnast, ühispõllupidamiste all 0,5% ja nõukogumõistate all 2,7%.

Ukrainas oli enne revolutsiooni talurahwa käes 55,4%, suurmaomaniikkude ja riigi käes 44,6%. Pärast pööret oli: talurahwa käes 96%, ühismaapidamiste all 0,8% ja nõukogumõistate all 3,2%.

Nii lõpetas oktoobripööre erasuurmaomanduse täielikult; 96% maast on nüüd maaarijate talupoegade käes.

Ka talurahwa enese maaomanduses on suur muudatus sündinud: üleüldiselt on kõik maapidamised w ä h e n e n u d, wälja arwatud maapidamised, mille suurus alla 2 desfatiini, mille arv märksalt on tõusnud. Niisama on vähenenud — ligi poole võrd — ilmamaata majapidamiste arv. Lühidalt: külas walitseb nüüd wäike- ja keskmaapidamine. Tuleb tähendada et waremalt küllade ülearune tööjõud linna woolas; nüüd aga, kus tööstus madalale langenud, on see ingatsiant kinni ja küla piab oma ühiskondlised wahelkorrad eistalgu ise ära lahendama.

Kuna riigi majanduspoliitika uus siht maapidajatele peaaegu täieliku eraomanduslise wabaduse andis, on arusaadaw

et sellest majanduslisest kogust enesest niipea uut arenemisewoolu ei tõuse — külla jääb wäikeomanikkude eramaapidamisteks; mündatust wõib lähemal ajal loota ainult suurtehnikka arenemisest, mis suurendab maaarimise abinõud (traktorid jn) ühes suurjõuga (elektriga) maale wiib ja seal wäikemaapidamised kofku liidab.

Rahvuslitsel alal

Rahwuseliitsimus ei ole ühesgi kapitalistlikes riigis siiani rahuldawat lahendust leidnud, ja mitme rahwusega riigid on rahvusliste küllide tallermaaks olnud, nagu seda kõige selgemine Austria-Ungari katsikriik oma rahvuslise segakokkuseadega näitas. Niinawalitsuse langemisega lagunes see suurriik terweks koguks „iseseiswateks“ wäikeriikideks.

Nõukogude-Wenemaa on rahvuslitsel liitsimast teisel teel lahendada püüdnud, siin ulga rahwuste maal endist suurriiki seega alal oides, et ühikud rahwused omale laiemale wõi kitsama territoriaalse omawalitsuse on saanud, mis Suurwene nõukoguriigiga teatud wahelkorras on ühinenud. Selkambel on endise tsaaririigi pinnal sündinud terve rida mitmesuguse walitsusekorraga rahvuslitsel ühikud, millest nimetada tuleb — peale Suurwene nõukoguwabariigi:

1. I s e s e i s w a d j o t s. nõukogude w a b a r i i g i d: Ukraina, Aserbeidshan, Walgewene, Armeeniam, Gruusia, Hiwa, Buhhara, Rangeida demokraatline wabariik.

2. W a b a r i i g i d: Dastshkiriia, Kirgiisia, Tataria, Turkestani, Mägestiku wabariik (Kaukaasias), Dagestani, Krimmi.

3. T ö ö k o m m u n a d: Karjala ja Wolga äärsete Saksa asunikude kominun.

4. I s e s e i s w a d m a a l a d (autonoomiad): Kalmiikite, Tshuwafshide, Wodjalaste, Mari rahwa, Sürjalaste, Kabardiinlaste, Burjatite ja Jakutite omawalitsused.

Erasuurmaomanduse kaotamise kõrwal oli rahvuslise surwe lõpetamine kahtlemata üks neist põhimõtetest, mille teustamine nõukogudewõimu selles kirjuse rahwasteperes, mis endise tsaaririigi ja nüüdse föderatiivse nõukoguderiigi piirisi täidab, kindlustab. Ja kui terwe rida wäikeriikisi läänerajal elusse tõusis, mis Nõukogude-Wenemaaga ei ole liitunud,

siis oli see Saksa imperialismus, mis need maad Wenemaa küskest lahti liskus, seal nõukogudewalitsuse äwitas ja oma lagunemisel walitsewa wõimu kohalikule kodanlusele pärandas.

Kui meele taletada et praeguses föderatiwises riigis umbes 75 miljonit wenelast ja 65 milj. muulast elab; kui peale selle meeles pidada, et kontrrewolutsioonilised sõjakäigud Nõukogude-Wenemaa wasta suuremal osal nende muude rahwuste maaalal tallasid: siis piab arusaadaw olema et nõukogudewalitsuse rahwusepoliitika siinamääni rõhutatud rahwustele sedawõrd pidi wastama, neid sedawõrd rahuldama et nad kõigil raskustest ootimata nõukogudewalitsust tustasid, sest ainult see tuctus seletab nõukogudewalitsuse wõitu oma kallale tungijate üle. Ilma selle tuctusega oleks nõukoguderiik ammu kokku warisenud. Teisest küljest wõis kommunistidepartei selle rahwuslike poliitika määramisel ainult niisugust taktikat walida, sest ainult waba ühendus Snurwenemaaaga loob wenelaste ja teiste rahwuste wahel selle sõbraliku wahekorra, mida nõuab majandusline ja kultuuraline elu oma arenemisel niisasti ühel- kui teiselpool.

Sel rahwusepoliitikal on aga weel palju kaugeemale ulataw mõju olnud, mida filmapaisiwalt tunnustab laialiste ulkade ja isegi kodanliste ringkondade pooleoidmine Sürgimaal, Perfiias, Indias, Sinas jne, kus waremalt Wenemaa peale kui kõige ahnema rõõwiku ja ullema turnaja peale waadati. Seda waadet põhjalikult muuta — nagu seda isegi niisugused waenlased, nagu Inglise wälksminister lord Curzon (Rõõsu), awalikult tunnustawad — seda muuta suutis ainult nõukogudewalitsuse rahwusepoliitika, mis rahwuslike surwe ja turnamise asemel rahwustega leplikult koostöötamise oma juhtmõtteks wõttis. Ei ole mingit kahtlust et see poliitika ka neis rajariikides, kus kodanline liht Wenemaa wasta waenulisk poliitikat ajab, eeskätt wähe-malt kõik töörahwa pooleoidmise wõidab ja pikkamisi kodanlust sunnib oma poliitikat muutma. —

Weel ühel ühiskondlikel alal awaldas sktoobripöõre suurt, sügawat ja kogu ühiskonna kohta wäga kaugele ulatawat mõju, nimelt

naisterahwalitsimuses

Juba Bebel ütles omal ajal selle tõesõna: inimeseoo wabastamisest ei wõi juttugi olla niikaua kui üks pool sellest inimese-foost — naisterahwas — orjusesse jääb. Kõigil kodanlistel maadel wältab aga see orjus mitmesuguste õigustekitsenduste näul weel tänapäew edasi, wältas ka Wenemaal selle 8 kuu sees, kus siin pärast tsaarwalitsuse langemist wähenlased ja fofialistid-rewolutsionäärid kodanlusega kokkulepet sobitasid ja wiimaks töörahwast kodanlusele sootuks ära jahkerdada tahtsid.

See orjus, ühes waimlike pimedusega, mida tsaarwalitsus pikka aega ällitend, oleks noorele nõukogudewõimule otsekohe ääretult äraõhtlikuks läinud, kui ta mitte wiihimata sammuli ei oleks astunud naisterahwa wabastamiseks.

Suurtawamaks sammuks sel alal oli naisterahwa ja meesterahwa ühesuguse töö ühesuguse palga wääriliseks tunnustamine. See ei kautanud mitte ainult naisterahwast alandawat wahetegemist, waid parandas ka majanduslikelt naisterahwa seisukorda. Niisama tähtis oli dekreet, mis naisterahwa meesterahwaga täieste ühesõigusliseks tegi, talle muuseas kõik teenistused ja ametid awas, mis iseäranis tähtis oli sõjaajal, kus naisterahwad suurel ulgal nõukogude teenistusesse astusid ja seega enda majanduslist iseseiswust kindlustasid.

Wäga tähtis naisterahwa wabastamiseks siinamäälest orjusest oli abieluseaduste muutmise, muuseas nimelt abieluseastumise ja abielulahutamise äärmine õlbustamine. See andis miljonitele naisterahwastele, kes sinnaajani nagu ahelatega wihatud mehe külge ja meelewalla alla olid köidetud, wabanemise wõimaluse — kui waherord ei paranenud. Majanduslikelt tegi selle wabanemise wõimalikuts terwe rida korraldusi, mis laste eest oolitsemise riigi ulesandeks wõtsid — lastele maksuta toidu, maksuta kooliõpetuse, maksuta riiete andmine, kandwate ja sünnitawate ning imetawate emade eest oolitsemine, laste warjupalkade, ühiskodude, suwitusepalkade asutamine jne.

Kõigi nende uuenduste kaudu, mis mitte ainult Wenemaa naisterahwaste elus täielikku pöõret ei toonud, waid ajaloos ennenagemata pöõreks olid ka

kaugele edenemud kultuuramaadega võrreldes, sai nõukogudewalitsus omale nais-tesoost tugewa ja agara tuetaja, mitte ainult nõukogude töös, millest naisterahwad paljudel aladel oogsalt osa wõtawad, toituksesajast peale kuni aridusetööni, waid eriti ka sõjarinnal igasuguste waenlaste wastu wõitlemisel, kus suur ulk naisterahwaid omale kõrgemad autunnistused on wõitnud. Ja kui teised naisterahwad kaswatusetöös, toituksesaja korraldamises, ifegi tööstuse alal neid autunnistusi ei ole wõitnud, vähem tähtis ja tagajärjerikas ei ole nende tegewus nõukogudewõimude alaloidimiseks ja kindlustamiseks sealgi olnud.

Nõukogudewalitsus purustas ka naisterahwaküsimuses waltad ja tõkkes, mis seal finnräumeani uue ühiskonna loomises ees seisid.

Kultuuratöö alal

Ülemalpool puudutasime möödamaines nõukogude kultuuratöö ala. Siin ei olnud töörahwawalitsusel mitte vähem murre läbi elada, mitte vähem raskesti kannatada kui majanduslikel alal wõi koguni sõjawäljal. Tuletame meele et esialgu koolitõpetajad oma waldawas enamuses edasi töötamast tõrkusid, kauemat aega kawakindlalt faboteerisid; et koolidesis-temi ümberloomine paljud õpetajad sootuks kõlbmataks tegi; et trükkiasjanduse lagunemine kibeda õperaamatute puuduse, niisamati tööstuse lagunemine õpeabinõude puuduse kaasa tõi; et kütte puudusel, jalanõude, riiete, toitukses puudusel kooliskäimine äärmiselt raskendatud oli jne. Et aga nõukogudewalitsus, selles kindlas teadmises et uut ühiskonda ainult teaduslikult walgustatud inimestega saab üles ehitada, aridusetöö peale suuremat rõhku pani kui selleks äärmiselt raske seisuford lubas, tõendab muuseas seegi asjaolu et wäljamaalased, kes wiimase nelja aasta wältel iganes Wenemaale on ulatanud, kuidas nad ka muudu iganes nõukogudewalitsuse tööd ja poliitikat indasid, peaaegu ühelääl on tunnistanud et Wenemaa aridusesaja eest — oma olude järele — aruldastelt on oolt püüdnud kanda.

Üleüldise ülewaate

aridusekomissariaadi tegewusest nelja aasta sees annab aridusekomissari L u n a -

t s h a r s k i kokkuwõtlik kirjeldus, mis ta 4. aastapäewa puhul „Rosta“ kaastöölisele annud ja mille siju siin awaldame.

Pearõhku on aridusekomissariaat k o o l i d e peale pannud. Kõigepealt tuli koolidewõrku laiendada, uusi kooli asutada. See tegi 4 miljoni lapsel kooliskäimise võimalikuks. Ka lastekodude ja lastekolonniide arw kaswas kiireste, aga wiimajel ajal on see toituksesolude pärast tagurpidi läinud. Iseäranis kurb on seisuford näjatubermangudes, kus toidunormi lastele alaliselt vähendada piab.

Mis rewolutsioonilisesse töösse koolialal puudub, siis on siin suur töö korda saadetud, mille tunnistajaks terwe wõrk ühtlustööksoli on. Uuendusi on osalt ka õpetajate ettewalmistamises läbi wiidud, aga koolitõpetajate puudus on siiski väga suur. Ülikoolidest ei ole mitte ainult korda läinud seniseid alles oida, waid ifegi uusi juure asutada, millest ühed küll jälle auda on läinud, mõned aga ka elujõulistena püsima jäänud, nagu Smolenskis, Uralstis jn. Kõigi ülikoolide juures töötawad tööliste ja talurahwa fakulteedid, kus kokku üle 30 000 tööliste ja talurahwalase endid ülikoolile ette walmistawad.

Palju tööd on tehtud poliitikalise ariduse alal, mis eestkätt nimetada tuleb päratut aparaati, mis lühikese ajaga 5 miljonile kirjaoskamatale aridusetee awas. Suurepäralisest tuleb ka tööd lugemisetubade ja raamatukogude asutamises nimetada, mille wõrk üle maa ulatab. Niisamati on terwe rida parteikooli asutatud. Teaduse alal töötawad kõik senised asutused edasi ja on ifegi uusi teaduseasutusi juure loodud, nagu röntgeni- ja raadiumkiirte uurimise institutid, mis kõigist raskustest oolimata, milles Wene teaduseilm piab töötama, juba wäljamaalgi oma töödega tähelepanemist on aratanud ja ea kuulsuse wõitnud. Alles on suudetud oida ka kõik muuseumid, kuigi rewolutsioonijad muuseumikogudele tihti awitawaks wõtwad saada. Meie oleme neid kogusid weel täiendanudgi. Kunsti alal oleme kõik oma suured teatrid niisuguses korras suutnud oida et kõik wäljamaalased, kes Wenemaal käinud, selle üle otse on inestanud. Mis kunstise enesesse puudub, siis alkame ka siin oma iseradafid kätma.

Mii lihidalt Lunatsharski ülewaate kokkuvõtte, millele lisaks juure paneme prof. M. N. Pokrowski ülewaate kokkuvõtte sotsiaalteaduste arenemisest Wenemaal viimase nelja aasta sees:

„Oktoobrirevolutsioon kuulub nende sündmuste ulka, mis sotsiaalteaduste arenemist võimfakt edasi kihutavad. Maailm ei ole ial suuremat ühiskondlist katset näinud, ja kuidas selle katse tegelikud tagajärjed edaspidi ka kujuneksid, ta teoorialist uuritust ei saa isegi revolutsiooni vihasemad waenlased maha salata.

„Et revolutsioon palju uusi ideesi elule kutsub, on igale mõistlikule inimesele selge, aga lapsik on, kes loota võiks et suurtele ideelistele liikumistele ka kobe suured kirjatööd ühiskonnateaduses järgneksid. Inimesed tegutsesid kiiremine kui nad mõtlewad, ja mõtlewad kiiremine kui kirjutawad. Prantsuse revolutsiooni filosoofia — Hegeli dialektika — siindis siis, kui revolutsioon ammu juba oli waitunud. See on põhjusiks, miks Wenemaal sotsiologia üle ilmunud kirjatööde arv kaugelgti selle idee tähtsusele, mis nõukogude revolutsioonilises töstis, ei wasta.“

Pokrowski seletab et 1917. a. revolutsioonil teaduslikult kaks külg on: uute mõistete tekkimine ühiskonnapoliitikas ja osalt ka mõtteteaduses, ja kodanlike ilma-waate wanade mõistete suremine ja lagunemine. See wiimane algas juba enne Wenemaa revolutsiooni — ilmaõjatuks, kus kodanlus ise enamast oma tuleriival praadima alkas, mis kolm neljandikku kõigest kodanlisest „õigusest“ pühkmesasti on eitnud — jäänudawalt.

Wene kodanline ühiskonnateadus ei ole dieti mitte midagi enam suutnud anda — peale paari ala, mis elust kõige kaugemal seisawad: wanaajaurimise ja keeleuurimise, kus teatud edu on olnud, muuseas isegi üks uus „Wladimiri pühakuju“ „üles leitud“. Üinelise kultuura ajaloo akadeemia tödest on esimine kõide juba ilmunud. Ka keeleuurimises on wanaaja rahwaste kohta uusi uitawaid teadmeid toodud. Sellega lõpeb aga kodanline ühiskonnateadus; ajaloo, majanduseteaduse, õiguseteaduse alal ei anna ta midagi enam.

Teadusliku kommunismuse alal oleks kahtlemata palju rohkem tööd tehtud, kui mitte tarwis ei oleks olnud laialistele

ulkadele lihtsat, arusaadawat materjali suuremal määral walmistada — igapäewaseks propagandaks, mis uurijate tööjõu ära tarwitas. Kuna aga alles iisna iljuti weel ühiskonnateaduste õpetamine isegi Moskwa ülikoolis elusaktturnud kodanlike teaduse eitajate kätte tuli jätta, on meil nüüd juba mõni tosin marksiistlik õpetajaid ja kaks õpeasutust, mille õpetajad ülikoolis ettelugemisi pidama alata on wõinud. Kolmas marksiistline kõrgem teaduseasutus — sotsiaalistiline akadeemia — on küll wõrdlemisi wähe wilia annud, aga mis Wenemaal üleüldse majanduseteaduslikes kirjanduses algupäralist ilmunud, on seal wälja tulnud, muuseas tähtsam tööd sel alal, Buhaarini „Wahpealse ajajärgu ökonoomika“. Peale selle on D. Rāsanow selle asutuse juure Wenemaa kõige täielikuma sotsiaalistilise raamatukogu asutanud, mis wähemalt edaspidi uurimisetööle aluseks jääb. Peale nende teadusliste asutuste on weel teisi asutusi, mis majanduseteaduse ja eriti nõukogudõiguse alal tööst awaldanud, mis isegi wäljamaa asutuste tähelpanekut oma peale tõmmanud.

Ujalooteaduse alal lueb prof. Pokrowski terwe ria tööst ette, mis marksiistilises waimus ajalugu rikastawad, iseäranis wiimase suure revolutsiooni alal, aga jauti ka wanemast ajast. —

Pokrowski ülewaatele täienduseks wõiksime juure lisada eriti uurimisetöödest teistelt teadusvaladelt, muuseas nimelt selles kahes instituudis, mis 1918. a. asutati (röntgenikiirte ja raadiumi uurimiseks), ja mille tööde esimine kõide, mis Rosshdestwenski uurimiste tagajärgi spetraalanaliisi alal (aatomite uurimises) sisaldas, Berliini teaduslistes ringkondades suurt uitust aratanud.

Nende kõrgema teaduse asutuste kõrwal on Moskwas mitu laboratooriumi asutatud, enam küll praktikaliste tööde jaoks, aga ka seal on forda läinud tähelpandawaid uurimisetöösi teha, muuseas on kokku seatud aparaat, mis wõimaldab korraka ühel juhil (traadil) mitu telegrammi edasi anda wõi mitme telefoni-aparaadi wahel kõnelda.

Misjagused wäljawaated

awanewad meile nõukoguderiigi tulewiku kohta 4. aastapäewal? See küsimus on,

teadagi, elulifelt uuitaw, aga wastamine ta peale oleks prohwetit aule äbaohklik. Liig kiireste muutuwad wälised wahetorrad, milles meil juba ligemal ajal suured üllatused sugugi wõimatad ei ole, ja liig kiireste muutuwad ka sisemised olud ja wahetorrad, kui et siin jõudude keskjoont saats ette määrata. Eestkätt tuleb oodata, kuiwõrd nõufoguderiigil korda läheb töös- tuses ja kaubanduses eraettewõtjatega wõistelda ja suurettewõtja ja suurkaup- mehe ülesandeid kätta. Esiotsja näib era- kapital ennast kiiremine jalule ajawat kui riik oma ettewõtetes seda teha jalkab, olgugi et ka riiklised ettewõtted pikemisi, aga kindlalt ülespoole aittawad tõusma. Kui meile aga ette kuulutada tahetakse

et eraettewõtete kiirem tõus tingimata nõufoguwalitsuse sisteemi anda piab wiima, siis on see ettekuulutus igatahes enneaegne; meie wõime omale teoorialifelt wiigaasti ette kujutada wõimalust et erakapital mingisuguse wiisi leiab, kuidas nõufogudewalitsuse sisteemi järele kool- duda, nagu nõufogudewalitsus juba enam kui küllalifelt on näidanud, et ta oma sam- muisi olude nõuetele wastawalt ostab seada. Ja just see nõufogudesisisteemi painduwus on kõige tugewamaks taga- tifeks, et tal korda läheb ennast jalul oida kuni teiste maade rewolutsioonifit- kumine talle appi tuleb ja wõistlusest erakapitaliga päästab.

S. P.

oo

Kaks mälestust

Wenemaa kirjandusline ilm mälestab käesolewa aasta wiimastel kundel kahte oma silmapaistwat suurwaimu, keile tööde kaudu Wene kirjanduslise ilma iseäraldused kaugele üle Wene- maa piiride on ulatanud ja kelle sün- dimisest nüüd sada aastat on. Ja kuigi neist kummastgi palju ei ole jaksanud wõtta Eesti kirjandus, ei ole siiski ülearune nende mälestuspäewade juu- res ka Eesti lugejal piatada. Need on Feodor Mihailowitsh D o s t o j e w s k i ja Nikolai Aleksejewitsh N e k r a s s o w.

F. M. Dostojewski

sündis 11. now. (30. okt.) 1821 Moskwas kroonuaigemaja wanema arsti pojana, sai ariduse Peterburis insenerikoolis, mille ta 1841 ohwit- serina lõpetas, kuid juba kolme aasta pärast riigiteenistusest lahkus ja enese täieste kirjandusele pühendas. Algades romaaniga „Waesed inimesed“, mis 1845. a. walnis sai ja selle aja täht- sama arwustaja Belinski peale väga stigawat mõju awaldas, ja lõpetades 1880. a. „Wennaste Karamaasowitega“, mis üks D. kuulsamaist töödest on, kirjutas ta aastakümnete wältel terwe- ria suuremaid ja vähemaid jutustusi

ja romaanisi, wahetewahel aastate wiisi ka ajakirjanduslist tööd tehes.

1849. a. sattus ta nõندانim. Petra- schewski asjas kurikuulsasse Petro- pawlowski kindlusesse wangi, kust ta kaheksa kuu pärast kohtu ette toodi ja — surma mõisteteti. Iljem muudeti otsus ja D. saadeti Siberisse sunnitööle. Otsus oli aruldane wäli, nagu neid Nikolai I walitsuse ajal kõige kahwatumagi wabameelsuse eest, kui sellest kuidagi nuhku said arutud nuuskurid, armutalt sadas. D. peale, kes loomu poolest aiglaselt tundelise loomuga oli, sealjuures nõrga terwisega, muuseas nimelt langetõbe kannatades, mõjus see äwitawa raskusega, seda enam et selle aja sunnitöö kohutaw metsik oli. D. pidas neli aastat wasta ja wabastati siis sunnitöölt, mille järele ta lihtsoldatina Siberisse wäteenistu- sesse pidi jääma. Alles Aleksander II walitsuse ajal, 1859, sai ta luba Si- berist ära tulla ja esiti Tweeris, iljem Peterburis elama jääda.

Kirjanduse alale oli ta juba Siberis, kohe pärast sunnitöölt pääsemist asunud, ja seda tööd tegi ta edasi ka Peterburis. Waimliselt aruldaseft wilja- kas, kannatas ta aga majandusliselt

peaaegu alati kibedust, mis ta 1867. a. koguni neljaks aastaks Wenemaalt välja kihutab — peitu wõlauskujate eest. Alles 1871. aastal, kui ta Peterburisse tagasi tuleb, suureneb ta sissetulek kirjatöödest, nii et tal põgeneda ei tarwitse, ja wiimased eluaastad on ta aineliselt kindlustatud ja ingelisel rahuldatus selle wastawõtmisega, mis ta töödele osaks sai. Ta suri 12. märtsil (28. weebr.) 1881, oma kuulsuse kõrgemal tipul. —

D. kirjatööde üle on paljugi pead wangutatud, selle raskuse pärast, mis nende põhijoonte otsimine arwustajatele sünnitas. Näis, nagu puuduks neis igasugune ühilus nagu oleksid nad käristatud waslaofulistesse nähtustesse, mille allikaks kirjaniku enese waslaoludes waewlew ing, niisama sügaw ja peenetundeline, niisama äärmiselt kannataw ja armastaw, nagu ta tööde tegelased. Kurbtuse ja kannatuse kirjanikuks teda nimetatsegi, ja selleks õigustab teda isiklik elu samal määral kui ta tööd. Üleüldine arwamine oli et ta kirjatööd mitte ühiskonna pitsatit ei kannan, waid ingeeluliste peensuste nikerdus on, niitüelda kunst kunsti enese pärast, sündmuste waba kuhjamine ja ingeeluliste peensuste jälgimine „asja-armastuse“ pärast.

See waade on siiski wildak, ja D. wõis niisama wähe oma aja ühiskondliisest ümbrusest wabaneda, nagu iga teine seda jaksab, iseäranis selle ümbruskonna mõju all majandusliselt ja ingelisel, terwisliselt ja poliitikalisel kannataw sügawaingeline kirjanik. Tõeliselt ongi need sügawad ja terawad waslaolud, mis D. tegelaste ingedes nähtawale tulewad, selle aja ühiskondliste waslaolude peegeldus, niisama salapärased ja möödapääsemata, nagu ühiskondliised nähtused sel ajal paistsid olewat. Wenemaa walitsew mõisnikuseisus, riikliselt eesõigustatud, majandusliselt lagunew, ingelisel kokkuwarisew, pääseteed otsides ideedes, mis sise-mise jõuetuse pärast kokku wajusid, selle jõuetuse äratundmisel meeleeidet, äärmist kurbtust ja põgenemist saladusteilma sünnitades — kes ei leiaks

sed a l u s p i n d a D o s t o j e w s k i kirjatöodes igal sammul, kui katsuja silm sündmustiku tihnikust ja kujutuste kunstilisest koorest läbi tungima ulatab. Kui selleks ühiskondlist arusaamist ei jatku, siis muidugi wõib D. kirjatöödest paljugi arusaamataks jääda ja ta wäärtus wäheneda, wõi lugeja imestab ainult kirjatöö kunstilist kõrgust, ta sügawama sisu ees kui mõistatuse ees seistes — nagu seda eriti just wäljamaa kirjandusearwustustes sagedaste wõime näha; sest õieti ainult see ühiskondline arusaamine annab wõimaluse Dostojewski tööde sügawusesse tungida ja neid õieti innata. D. kurbtus ja kannatus, ta müstitsismus (salapärasusteilma kaldumine) on isiklistes kujudes kristalliseeritud, iseeneelegi teadmata kristalliseeritud ühiskondline tunne: walitsewa kihi ukkumine ja pääsetee leidmise wõimatus. Seda pääseteed, mida järeletulijad juba D. eluajalgi Lääne-Eroopast laenatud ideede najal akkasid otsima, D. ei leidnud, ei aimanudgi, ja sellepärast oli talle tulewik pime ilmas, saatus wääramata ja salapärane. Sellepärast ei olnud tal ühtegi teed näidata edasiminekuks ka kõige kõrgematele ja puhtamatele aadetele: need läksid ukka waslaoludes, mis olid kunstitöös isikliised, kuid tõeliselt ainult ühiskondliised.

N. A. Nekrassow

Sündis Nekrassow umbes selsamal ajal kui Dostojewskigi: 4. detsembril (22. now.) 1821. Ka ajajärk, milles ta elas, oli samasugune. Aga ümbruskond oli teine. Nekrassow saatis oma warase nooruse maal mööda, kus ta kõigi selleaegsete oludega tutwunes: meeletu, piiramata wõimuga mõisnik ühel, wõimetu pärispõlwetalupoeg teisel pool, kelle omapärane elu ja ääretu ülekohus, mida ta kannatas, juba noorena ta ingesse sügawad jäljed jättis. Ja kui ta 17-aastasena peaaegu puupaljana ise linna uulitsale sattus, kus ta seda ühiskondlist ülekohut ja õiglusepuudust aastate wiisi oma nahä peal pidi kannatama, siis löi see aluspinna ja andis üle-

üldise sihtjoone kõigile pärastistele luuletöödele.

Nagu kõik wabaduseihkaja Wene seltskond, kannatas ka Nekrassow Nikolai I aegse raske poliitikalise surwe all. Kuna aga paljud selles pimeduses kusagil walgusekiirt ei aimanud, awas Nekrassowi luulewaim akna — maale, selle rahwakihi ulka, kes küll raskelt kannatas, kelle õigused, kelle inimlikud tunded toorelt maha olid tallatud, kus aga weel terve waim elas, kuhu ei olnud ulatanud muu ühiskonna sisemine mäda-newus.

Seal leidis Nekrassow puhkust enesele ja oma luulele, sinna juhtis ta pimedusest välja püüdwa nooresoo silmad. Ta laulis selle rahwakihi elust, teda ümbritsewast loodusest; ta sisemisest elujõust, ta tunnetest ja igatsustest. Kõik see kujunes luuleliselt lihtsaks, omaseks, koduseks; aga ühtlasi kajas sellest välja walu ühes selle rahwa ülekohtu kannatusega ja wiha nende wasta, kes teda armutat tallawad. Ta nägi selle rahwa puudusi ja wigasid, aga ta nägi ka, kus selle põhjused juurdusid — mitte rahwas eneses, waid selles, ülekohtuses korras, millega teda walitseti.

Ja kõike seda oma rahwalikul keelel, tihti kunstinõuetele konarliselgi kujul, kuid omapäraselt rahwaelu kohaselt kirjeldades tõmbas ta enesega kaasa laialised wabadusejanuste ringkonnad, wiis nad välja talurahwa ulka, maale, loodusesse, aga istutas ühtlasi nende ingedesse ka wiha seal walitsewate olude, üleüldise makswa ühiskondlise korra wasta. Talurahwa olude kujutaja kunstnikuna muutus ta tahtmatalt rewolutsioonilise tule õhutajaks, kihutajaks makswa ühiskonna wasta. Ja, tahtmatalt. Sest mitte sihiliku agitaatorina, päewaküsimusi taga ajades, ei kirjutanud Nekrassow, waid oma sisemisel tungil kaasa tundes rõhututega, kurnatutega, nendega, kelle inimlikka tundeid ja inimlikku wäärtust alandati, sai ta päewaküsimuste *loo-jaks*, kaswatajaks kunstnikuks. Kuiwõrd see otsus õige on, näitab muuseas see asjaolu, et Nekrassow suure osa oma luuletöödest — küla naiste-

rahwale on pühendanud, kes enam kui üksigi teine osa külarahwast ikke all kannatas, kelle wäärtust kõige enam mudasse tallati. Ja kuigi siin salata ei saa, et sellejuures kunstnikul tagasihutajaks oli mälestus noorest iast, kus ta alaliselt tunnistajaks oli oma ema ääretuil kannatustel, mis jäädawalt ta inge põhja wajusid, leidis ta silm ometi rahwaosa, küla naisterahwa, kellega ta seda kaastunnet jagas.

Kõik see oli uus, enne tundmata Wene ühiskonnale, kes talurahwas ainult töölooma, mõisniku toitjat oli näinud. Aga see tee, mida Nekrassow oma luuletöodes oli näidanud, jäi aastakümneteks ühiskondlise liikumise sihiteeks neile, kes Wenemaale lunastust otsisid. Pärastisele „rahwa sekka minekule“, mis Wenemaa rewolutsiooniliikumisele ligi paar aastakümnet üüdsõnaks ja lipukirjaks jäi, oli Nekrassowi luule teed walgustanud.

Selkombel sattus see luule aga ühiskondliste uwide teenistusesse, ja selleaegne kunstikõlblus, mille traditsioonidest Nekrassow isegi ei pääsenud, arwas sellepärast luuletajale etteiteid teha ideaal, et ta oma kunsti kõrged wõimalid igapäewase elu nõuete läätseleeme wasta ümber wahetanud — etteide, mida luuletaja enesele ka ise tumedatel meeolutundidel tegi, mis teda aga üleüldiselt siiski ei takistanud oma sulge ja annet ühiskonnale pühendamast.

Ja weel teise põhjuse leidis ühiskonna kõlblusewaade luuletaja süüdistamiseks: ta oskas oma luuletöö kõrwal ka välja rabeleda majanduslisest orjapõlwest, oskas oma luule kõrwal ka äri teha, nagu armastatakse ütelda, õigemine: seda, mis kirjutatud, ka trükkida lasta ja lugejate kätte saata, millest ta muuseas omale ka sissetulekut sai. Kuna ühiskond kuni meie päiwini suurel osal arwamisele on jäänud, ei luuletaja ja ühiskonnategelane jumala pärast ilusaste riides ega täie kõhuga ei tohi olla, waid naljas elama ja alasti surema piab, siis tehti ka Nekrassowile sel alal kibedaid etteideid, seda enam et ta oma kirjandusliste etteiwõtete alaloidmiseks,

mille ulka kuuluwad muuseas kaks Wene kirjanduses suureväärtulise kuulsuse omandanud ajakirja, „Современник“ ja iljem, kui see kinni pandi, „Отечественныя Записки“, et N. nende alaloidmiseks tsensuuraametnikkudega ead wahekorda püüdis pidada, mis mõnikord lubatud wiisakusest kaugemalegi läks.

Kõik need wääratused, mida arwustajad muidugi waka all ei pidanud, ei kõigutanud aga Nekrassowi lugu-pidamist ei ta eluajal ega pärast surmaga, mis talle raske aiguse (soolte wähhjatõbe) tagajärjel warajaselt wõersi tuli (8. jaan. 1878/27. dets. 1877) ja Wene rahwalt ta suure luuletaja riisus. Kui suure — see tuli ilmsiks muuseas lahkunu aual, kus Dostojewski auakõnet pidades kadunut Wene suurte klassikutega, Pusshkiniga ja Lermontowiga kõrwu seadis, mispeale üliõpilaste ridadest wahele üüti: kõrgemal, kõrgemal neist!

Ja kui meele tuletame et see wahele-üüdja selleaegne Wene rewolutsi-

ooniaate kandja oli — ka pärastine sots.-dem. partei üks tugewamatest kandejõududest, Plehaanow, oli nende ulgas — siis saame aru, missuguse töö Nekrassowi luule oli teinud, kuhupoole teed rajanud, kellele oma waimlise päranduse jätnud. Ja kui iljem kõik kihid seda kuulsaks ja suureks tunnistatud pärandust on omale igatsenud, unustades endiseid süüdistusi ja etteetideid, siis ei saa ometi salata et suurem õigus on seda nõuda neil, kes nagu Nekrassow oma eluaja on kuulutanud rahwa kannatust ja wiha, ja wõidelnud ülekohtu ja ikete kantamiseks — kõige enne ja eestkätt sel rahwal enesel, kellest ja kellega kaasa kannatades Nekrassow oma luule löi — Wenemaa talurahwal, kes nüüd, neli aastakümnet pärast oma luuletaja surma, akkab wabanema ahelaist, mis teda kõitsid aastasadasi otsa, neist ahelaist, mille wasta luuletaja wiha kees.

H. P.

oo

Eestist

Et nii mõnigi feltfiline ingeliselst ja ihuliselst Eestiga sntud on ja oma siidames salajad mõtted kannab, et sinna kudagi tagasi saada, kas perekondluse ehk suguluse pärast ehk ka mõne sinse komisjoni juurefuulise kiitmise kõttu, kus Eestit täielikuks Eedeniks ülistatakse, sellepärast piab ka igati, kes sinna mõtleb minna, kõigepealt teadma et sellele Eedenile kindel keerubite müür ümber on tõmmatud. Niisama ka iga ea- ja kurjatundmise pöesa taha mõni madu ära peidetud. — Neid keerubid ja madusiid nimetatakse wabariigis ühesõnaga politseiks.

Kõige esiteks, kellega piiri läheduses tuleb tutwust teha, on arilik „piirivalwur“ ja kohe selle selja taga „piirisaudarm“. Edasi astudes piad juba „Tahiselsti“ tundma, kelle ulka küllakaupmehed, rätsepad, kingsepad, wallakirjutajad ja allid-parunid on loondatud. Reed on kõik endised maa- ja taewaliitlased, kes kõik walitjuse käsul riigi „julgeoleku“ jauts on organiseeritud. Sellejärele tuleb juba

fügu suurema mehega, lordnikuga tege- miist teha, enne kui linna jõuad. Eimas ootab sind terve leegion igasuguseid poliitseinikka ees. Kes walmis on sisse tulejat ära andma. Wabariigi raudteel puudub raudteepolitseiga kofku, kes sind kinni nabid ja wangimajasse saadab.

Wangimaja on see koht, kus sa tõsifelt „demokraatlist Eestit“ tundma wõid õppida.

Zoon näituseks Tartu maakonna wangi- maja, kus ma ise 15 kuud olin ja teen algust wangimaja walitsejatega.

Kõigepealt wangimaja üleim, kes ennast wangide werest õige raswaseks on nuumunud. See on ärra Sperlingi, lehmanaise poeg, wangide keeles nimetatud „Mammun“. See on täielik ticcann oma kuningriigis. Teda saab õige arwa näha, ja ainult siis, kui keegi „suur ärra“ wangisi „üle lugema“ tuleb. Diguse- pärast piawad niisugused suured ärrad wangide ja wangimaja seisukorra üle järewalme pärast seal käima, aga tõeli-

felt käivad nad wangisi ainult ähwardamas — mõnda üles puua lubades, nagu seda wangimajade peawalitsuse ülemtimuk Strandmann isjuti minu oma kuuldes lubas. Peaasjaajaks on nimetatud wangimajas wangimajailema abi, endine kaptenarmus Lінде, elajas inimese näul, keda wangide keeles „Pakatsiks“ kutsutakse. Nimetatud elitas toimetab wangide kallal igasugu piinamisi ja peks-misi — wangimaja eakorra nimel.

Kartsa pannaakse seal õige tihti, kus miljonid sõbdikud sind wõtawad. Iseäranis raskest tehakse seal wangide seisutord sellega, et talwel koja aknad lahti tehakse, kust siis tuul wuufedes läbi tõmbob, kuna need suwe ajal jälle kowaste finni topitakse, et õhku ei saaks. Karts ise on nii suur et wäljasirutatud käed feintesse finni ulatawad. Sõiduks antakse seal pool naela leiba ja wett, iga nelja päewa tagant „täis ports“.

Soitus ülesõidse on wõimatu wilets, ja see tuleb osalt sellest et wangimaja-ülemal suured fia- ja lehmakarjad on. Nagu kuulda oli, käinud ülem ise kord kõõgis nõudmas: niiks solki wähe järele jääb? Kaebada sellelegi ei maks — see ei aita kedagi ja kartsa saadetakse kaebamise pärast sind armuta. Kord käis sise-minister Einbund seal waatamas. See wastas kaebtuse peale, et ta tema hotellis paremat sõõki ei saawat ja wäljas leiwal usfid niifamutigi sees olewat. Sellestgi Einbundi äbematuselt paistab juba kui raske seal elu on.

Siis tuleb wangimaja politseinit Pipping, kes oma wõimu iga sammu peal tunda lasseb. Ta on endine tsaariaegne sandarm ja waatab puhtuse järele.

Puhtus oleks sealtsaadik, kus see wangide oma korralduse alla käib, kaunis tena, pörandad saawad iga näbalas kaks korda pesta, aga suurt see ei aita, sest õhtutel, kui kotid sisse antakse, antakse ühes nendega ka miljonid täid ja muud sõbdikud sisse. Kotid on nii ära lagunenud, et ühtegi terwet kohta ei leia ja paistawad kui närupuntrad wälja. Põhku sain 15 kuu jooksul ühe korra; kotid on justkui mullaga täidetud. Sauna lastakse iga kahe nädala tagant, aga sealsamas pestakse ülemuse figu iga päew seebigal Seepi antakse saunamineku korral iga

inimese peale umbes poole subkrutiiki suurune einese, mis walitsuse teada suu-rem piab olema, aga Frei Jaan ehk „Näbala Jaan“, nagu wangid teda ni-metawad, warastab selle ära. Pipping toimetab ka igapäew tresside järelewaatust, et keegi ära ei jookseks, ja läbiotimist.

Läbiotimine sünnib kahel kujul: pealis-kandselt ja põhjalikult. „Põhjalikult“ läbi-otimisel loobitakse kõik riided nagist pö-randale, kistakse õmblasi lahti, puistatakse pesu ja muud asjad niifama kottidest pörandale maha ja loobitakse kõik sega-mine ega oolita sellest, kas keegi selle läbi lahju saab wõi mitte. Wangid ae-takse koridori ritta, lastakse riidest lahti wõtta, otstitakse läbi; ka seda on ette tulnud, kus sõrm tagant sisse aetakse. Otstitakse peaasjalikult pliiatsitakse ja saa-gist, teadagi et tagajärjeta.

On weel palju, sellega wangil tege-mist tuleb teha, aga need on juba kõik wähemad ärrad, ehk „muistad“, nagu neid nimetatakse. Sellepärast jätame need kõrwale ja lähem edasi ühe tähtsama koha juure, mis demokraatiksese wabariigile au teeb: see on „surmakamber“.

Surmakamber on koht, kus paljud meie seltsilistest on oma wiimaseid elu-päiwi pidanud waewlema ja kus paljud wabariigi rööwliid on lõbu tunnud. Seal inetakse sul wiimane weretilk ihust wälja ja rööwitakse wiimane riideräbal seljast. Seal käidakse tihti õõsetel usse taga kolistamas, et wäljawüimist-ootajatele irnu teha, ja siis naerdakse õnnetute ingepiina üle, et nad ikkagi oma elu eest kartwat. Wälja wiitakse seal üksikult ja ulgawiisi, nii kuidas ohwrid juhtub olema. Selle aja sees, kui mina seal olin, wiidi korraga üheksa meest wälja. Wähe-mal arwul ja üksikult wiidi sealt selle ajaga palju wälja, nii et umbes 40 inimest surmati. — Wäljawüimine sünnib järgmiselt. Esite ilmub papp, kes patu-kahetsemisele sünnib ja „jumalaarmu“ pakub. Warsti selle järele sõidab auto täisjoodetud komendandi komando sõdu-ritega, kes siis oma werejänulksse naljaga õnnetud raudu panewad, traadiga ühte kimpu siuwad ja siis pliišipäradega oo-pist andes oma ohwrid autosse wiska-wad. Nagu kuulda, siutawat „sõdurite-peawahis“ õnnetud okastraadiga kottu, nii et traadiokkad sügawasse ihuse tun-

aga terwe rida sammusi, mis sedas demo-
kraatiat jalge alla tallasid; algades soo-
winata riigifogulikke isikupuutumatusi
äwitamisest ja liikme — B. Abrahamsoni —
väljawiskamisest kõige wileksamatest wilet-
samal põhjendusel, mis isegi tsaarisea-
duslise Cesti lohtu ees rohkem ei suutnud
kaaluda kui kolmepäewast aresti (end.
3-tunnise „peaministri“ A. Birkli „aawa-
mise“ pärast — walimiste-eeses kõnes). Ja
löpetades sellega et seesama riigifogu
enamus lihtsa käetoistmisega kriipsu peale
tõmbas parlamendi ja põhiseaduslise korra
põhjani juurdunud traditsioonidele ja õi-
gustele: riigi eelarwet ilma awaliku aru-
tuse lubamata komisjoni saates.

Et selle pigimusta raami sees iga
tuuleõhuke, mis kuidagi tööliste seis-
korra parandamisele wõi kindlustami-
sele püüdis, enneaegu juba surma oli
mõistetud, on iseenesest mõistetaw. Kui
tihti selleks kommunistlike rühma ridadest
ka katsed tehti, kui tungiwalt seda ka tu-
handed organiseeritud tööliised oma ühi-
juse ja ehituste kaudu nõudsid — kõi-
gele sellele wastas riigifogu enamus irwi-
tawa pilkiga, millele tihti sotsiaaljuudased
käte ülestõstmisega kaasa uilgasid. Üksteise
järel saadeti töölisteestajate nõudmisel
raswaste sõrmede tõstmisega unustuse-
anda, ja tagant järele kiskus ääletajate aja-
firjandus suunurke inetule naerule töö-
liste „meeletute“ nõudmistele üle. Tõnis-
soni partei äälekandja Tall. Teataja, kes
alles mõni nädal waremalt ädalbas et
joosfupoisi koha peale kusiigi ametiasutuses
sajad kandidaadid tornii jooksnud, löi
nüüd, kus kommunistid riigifogus tööta-
töblistele tuetust nõudsid, omale kõmawalt
wasta rindu: jumal tänatud, meil ei ole
mingisugust tööpuudust! Justament nagu
Tõnissoni sülelaps Rütli esimises Wene
riigiduumas tõendas: Cestis ei olegi
töölisteküsimust!

Selle, töötatöblistele 50-miljonilise
tuetustaha nõudmise mahamatmisega lõp-
pes riigifogu isamaalik töö, otse nagu
sümboliliselt fogu tegewusele pitfatit alla
pannes, mis wääriline sissejuhatusle:
algul kiideti walides eafs tööliste ära-
tapmine, lõpul üteldasse et las kärwa-
wad needgi kes weel elawad!

Ja nagu algul kodanlusele oma kange-
lane wälja astus, kes awalikult ja otse-
koheselt kurnajatellassi tsarismusele

kiidulaulu laulis ja wägiwalla, kõige
werisema wägiwalla oma walitsemise
juhtnõõriks kuulutas, nii leidus ka lõpu-
laulus oma soolokunstriik, Jaan Tõnisson,
kes kuulutas et tööliste kontidemurdmine
walitsuse juhtnõõriks on.

Meil on wõimata ära trükkida kõiki neid
äärmiselt kujukaid ja iseloomustawaid kõ-
nesid, millega kodanluse ehitajad selle wi-
mase koosoleku wiimase punkti arutamisel
walmis said, aga wäljawõtet eriti selle-
kordse efsimaadleja ja kontidemurdja Tõnis-
soni sõnadest ei tihka siiski awaldamata
jätta.

Tõnisson: Austatud riigifogu liik-
med! Kui pahemalt poolt katsutakse
tõendada, nagu olefin mina tahtnud
karjumisega suurt küsimust ära sumbutada,
siis ei ole mina kunagi alla annud kar-
jumisele ja ei ole seda ka täna teinud.
Kõnelege teie kui kõwaste tahate, ikka saan
ma teist üle. (Naer.) Minu walitus on
olnud sõjaajawalitus, minu walitus on
olnud rahutegemisel walitus. (Wahelüüie
pah. poolt: teie sõdisite ainult töölistega!)
No, mu ärrad, kui teie oma pead weel roh-
kem oleks uiles tõstnud, siis oleks ma teid
weel pihuks teinud. (Uleüldine naer.)
Mina olen, Cesti riigiaate teenis-
tuses seistes, tõeste kanta murdnud,
sest seda oli tarwis. (Wahelüüie pah. poolt:
tööliste kanta te mürdsite!)

Ja töötatöblisteküsimise juure minnes
kõneleb see kontidemurdja:

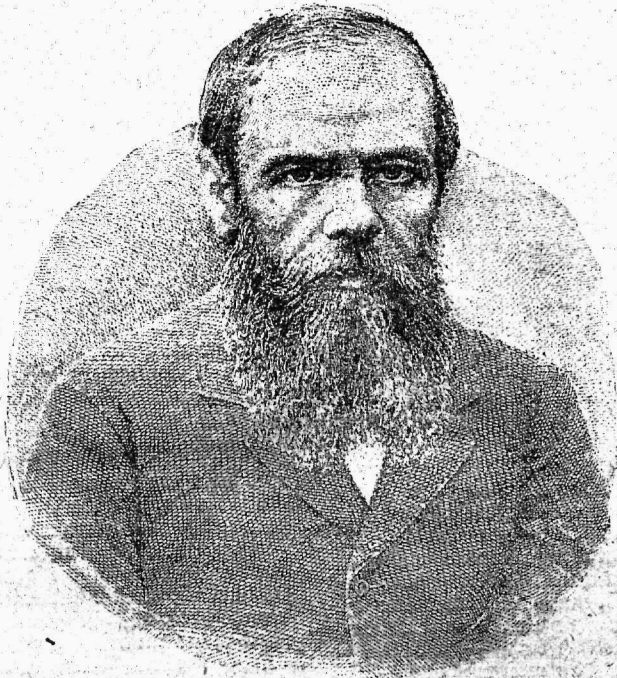
Kui teie kõnelete tööpuudusest, wabri-
kute seismapanemisest jne, siis rõhutawad
need jutud just seda et meie piame weel
palju rohkem tööd tegema selleks et mi-
dagi kätte saada ja ära teha. Meil
teha kse liig wähe tööd. Meil
on kõisfugu palga- ja kaitseeadused, mis
on sihitud 8-tunnilise tööpäewa kaitse-
mise poole... Meil on kõik süled ja seljad
töös täis. (Piisikar kohalt: Undke inimes-
tele töös!) Minu arwates on ädalamine,
et meil ei olewat tööliste eafs midagi
tehtud, täieste üleltigne, kui silmas pidada
et meie piakfime weel rohkem tööd tegema.

Ja nõnda edasi — lõpuni.

Töö, mitte 8 tundi päewas, waid nii-
palju kui kurnajad nõuawad; nalg, kui
sedagi orjatööd ei ole; kontidemurdmine,
lul natjane ori juuges kurnu sirgets ajada:
see on Cesti riigi aade!

Riigiramatukogu

Noosfaja

F. M. Dostojevski

100-aastase sünnipäeva puhul

